

UOT 82

CƏNGAVƏR-KURTUAZ ƏDƏBİYYATINDA QADAĞAN OLUNMUŞ
EŞQ VƏ FÜSUNKAR QADIN

Nərmin NOVRUZOVA*

Məqalə redaksiyaya daxil olmuşdur: 22 fevral 2024; çapa qəbul edilmişdir: 6 aprel 2024; online-da çap edilmişdir: 24 may 2024.

Received: 22th of February, 2024; accepted: 6th of April, 2024; published online: 24th of May, 2024.

Açar sözlər: *cəngavər-kurtuaz ədəbiyyatı, qadağan olunmuş eşq, füsunkar xanım, trubadur, məhəbbət oyunu*

Giriş

Cəngavər-kurtuaz ədəbiyyatının əsas elementləri sayılan qadın və eşq anlayışına poeziyada daha çox yer verilir. Cəngavər-kurtuaz şeirinin mövzusu, problematikası, qəhrəman tipləri və s. müxtəlif araşdırmalarda fərqli yanaşmalarla öyrənilmişdir. Bəzən bu poeziya hansısa ülvə məqsədə xidmət etməyən, saf eşq anlayışından uzaq, sadəcə ehtiras və şəhvet duyğuları üzərinə qurulan bir poeziya kimi dəyərləndirilmişdir. Həmçinin, xalqa xidmət etməməsi, xalq ruhundan uzaq düşməsi, zadəgan təbəqəsi üçün nəzərdə tutulması və s. faktlara istinad edərək, bu ədəbi nümunələrə bir çox hallarda səthi yanaşılmışdır. Ümumilikdə isə cəngavər-kurtuaz poeziyasının əsas mövzu və poetikası “*fin amor*”, yəni saf eşq üzərindən qiymətləndirilmişdir. Trubadurun “saf eşq”i bu poeziyada sevdiyi xanım tərəfindən bütün fədakarlıqlarına baxmayaraq, bəzən sadə bir təbəssümlə mükafatlandırılır, bəzən isə qəhrəman bu təbəssümdən də məhrum olur. Cəngavər-kurtuaz ədəbiyyatında bir təbəssüm üçün həyatından belə keçməyə hazır olmaq saf eşqin zirvəsi kimi dəyərləndirilir.

1. Cəngavər ədəbiyyatında eşqə münasibət

Orta əsrlər lirik şeir və romanlarında əks olunan, qanlı meydanlarda qılınc oynadan cəngavərlərin hər cür təhlükəni gözə alıb eşqi uğuruna ən çətin döyüşlərə atıldığı qadın necə bir qadın idi? Birdən-birə şeirlərə mövzu olan, ideallaşdırılan bu qadınların cəmiyyətdə mövqeyi necə idi və o hansı xüsusiyyətlərə malik idi? Trubadur şeirlərində qadın ucaldır və onun eşqi pərəstişə çevrilir. Eyni zamanda trubadurların evli xanımlarla eşq yaşaması heç də təsadüfi xarakter daşımırdı. Süheyla Bayrav onların bu seçimini belə bir cəhətlə əlaqələndirirdi ki, arzu ilə sevgini ayırd edə bilməyən gənc qızdan fərqli olaraq, yetkin bir xanım bu iki hiss arasındakı fərqi duya bilər [4, s. 247]. Bəlkə də, bunun tək səbəbi onların heç vaxt qovuşmayacaqlarını bilmələrində idi. Trubadurun eşqi ona əzab, kədər verməli, o heç vaxt sevdiyi qadına qovuşmamalı, xoşbəxt olmamalı idi. Öz növbəsində trubadurun seçdiyi qadın siyasi cəhətdən güclü, zəngin ərinin əsarəti altında olan və heç vaxt o əsarətdən xilas ola bilməyəcək evli bir qadın tipidir. Onlar həm də gözəlliyi, zərafəti ilə seçilən, pərəstişə layiq xanımlardır. Bu istək, sevgi bütün hallarda cəngavərlərə kədər və üzüntü gətirməklə poeziyanın başlıca mövzusunə çevrilir. Cəngavər artıq burada sadəcə ölkəsi uğuruna savaşan qəhrəman deyil, həm də aşiq olduğu əlçatmaz qadın

* magistrant, Bakı Avrasiya Universiteti
e-mail: fridakahlo0604@gmail.com

üçün hər cür fədakarlığa hazır bir zadəgan kimi obrazlaşır. O, sədaqət və qəhrəmanlıqdan başqa səbr, zərafətə sahib olmaqla eyni zamanda kübarlığın, zərafətin simvoluna çevrilir. Qəhrəman üçün xoşbəxtlik eşqin sonu, məqsədinə çatmış sevgi isə ölümə məhkum hiss və duyğuların yekunudur.

Orta əsrlər cəngavərinin sevgi və nəcibliyi, eyni zamanda müəyyən məkan üzərində seçilməklə ədəbiyyata gətirilir. Bu kontekstdə zadəgan qəsləri mühüm rol oynayır. Nəticə etibarilə, daha əvvəl sadə formada torpaq və taxtadan hazırlanan evlərdə yaşayan cəngavər indi daşdan hazırlanan əzəmətli qəsləri inşa etdirir. Bu qəsrin dekorasiyası, orada verilən ziyafətlərin təşkilatçılığı isə onun aşiq olduğu füsunkar qadına həvalə edilir. Ziyafətlərin ən yüksək şəkildə təşkili qadının sevimli cəngavəri qarşısında vacib məsuliyyətlərindən birinə çevrilir.

Tədqiqatçı Süheyla Bayrav yazır: “Toplumda güc kişinin əlində idi. Evliliklərdə, xüsusən, zadəgan təbəqəsinin evliliklərində hissələrə önəm verilmir, siyasət, ya da mənəfət məsələləri baş rol oynayırdı. Buna görə də, siyasi şərtlər dəyişəndə evliliklərin asanlıqla bitdiyi görünür. Qadının özü deyil, əri, ya da oğlu idarəni ələ alır, toplumda əfəndi yenə kişi olurdu. Bir tərəfdən qadının ən yüksək pilləyə qaldırılması, digər yandan evlilik xarici münasibət “*Courtois*” eşqin cəmiyyət şərtləri ilə açıqlanmasını qəlizləşdirir. “*Courtois*” eşqin şərtləri ağır, gözlənilən mükafat bəzən sadəcə bir öpüşdür” [4, s. 248]. Berke Vardarsa yazır: “Qadını baş küncə oturdan, baş tacı edən bu ədəbiyyat, aristokrat bir ədəbiyyat olduğu qədər feminist bir ədəbiyyatdır” [11, s. 74]. Müşahidələrdən belə bir təəssürat yaranır ki, kurtuaz ədəbiyyatında qadına bütün hallarda pərəstiş edilir, qadın ulvi hissələrin fəvqündə “göylərə qaldırılır”. Bəs hansı səbəblə qadın mövzusu birdən-birə bu qədər aktualıq qazanır? Savaşlara qatılan, şeirdən, musiqidən uzaq, qanlı meydanlarda qılınc oynadan kobud insanlar birdən-birə necə trubadura çevrilir? Tədqiqatçı Engin Bezci Andre Malrauxun eşq və qadın haqqında fikirlərini mövcud şəraitdə gerçəkliyin özü hesab edir. Malraux yazır: “Kobud cəngavərlər (xaçlı yürüşlərindən) evlərinə geri qayıtdıqları zaman, hər şey artıq baş verib bitmişdi: (onların yoxluğunda) qadınlar eşqi ixtira etmişdilər və kişilər tora düşmüşdülər. (Əvvəllər olduğu kimi) İstədiklərini zorakılıqla almaq yerinə qalxanlarını bir kənara qoyub, incə şəkildə istəməyi öyrənməli idilər. Hətta artıq musiqi söyləməyi, şeir yazmağı bilmələri vacib idi. Şeir yazdıq, mahnı söylədik, ud çaldıq və diz çökdük” [7, s. 4].

Məlumdur ki, orta əsr saray mühitində zadəgan ailələri arasındakı izdivaclar müəyyən məqsədlər əsasında qurulur, burada ailələrin gələcək planları ön sırada dayanırdı. Nəticədə bir çox zadəgan kişiləri üçün evlənəcəkləri qadın sevgi, istək baxımından əhəmiyyət daşıyır, qadınlar onlara yalnız ailə qurmaq üçün vacib hesab edilirdi.

Diqqət çəkən məqamlardan biri isə odur ki, aristokrat ailələr sadəcə böyük oğlun uğurlu izdivacını həyata keçirməkdə maraqlı idilər. Bunun səbəbi isə ailənin irsi mülkiyyətini qorumağa bağlı idi. Digər oğulların isə taleləri belə demək mümkündürsə, onların öz ixtiyarına verilir, nəticədə gənclər uzun zaman subay qalırdılar. Bu aristokrat yeniyetmələr üçün xidmətçilər və kəndli qızları ilə yaşanan səthi eşq macəraları isə maraqlı deyildi. Nəticədə aristokrat gənclər üçün ən ideal seçim heç vaxt evlənmək məcburiyyətində olmayacaqları kübar, zərif və gözəl xanımlar idi. Kübar cəmiyyətinin üzvünə çevrilən xanımların əksəriyyəti burada məqsədli, siyasi maraqlara hesablanmış evliliyin “qurbanları” olduğundan onları aristokrat gənclərin sevgi etirafları daha çox cəlb edirdi. Fransız zadəganlığının kübar toplumunu əsasən saraylarda qurulan ziyafətlər təşkil edirdi. Saray əyanlarının qurduğu bu ziyafətlərə ətraf aristokrat ailələri də qatılmaqla möhtəşəm şənliklərlə müşahidə olunurdu. Təşkil olunan bu xüsusi gecələrin zövq mənbəyi isə gənc zadəganlar, onların dostları, qonaqlarının qoşulduğu eşq oyunları idi. Bu oyunlarda cəngavər, aristokrat gənclərin başlıca məharəti incə davranış, xoş sözlərlə gözəl xanımları özlərinə cəlb etmək bacarığında qiymətləndirilirdi. Onların qadınlara qarşı son dərəcə

həssas davranışları və kübar yanaşmaları isə əslində bir şou xarakteri daşıyırdı. Münasibətlərin hər iki halda kübar davranış etiketləri üzərində qurulması başlıca şərt olmaqla, zadəganlığın simvoluna çevrilmişdir.

Süheyla Bayrav trubadur poeziyasının hörmət və güvən mövzusunda bağlı nümunələrini, həmçinin şəhvət duyğuları üzərində qurulan şeirləri fərqləndirməklə bərabər, Propertius adlı şairin şeirlərindəki təzaddan geniş şəkildə bəhs etmişdir. Belə ki, Propertius adlı şairin şeirləri sevgilisi Cynthiaya duyduğu dərin hiss, duyğuların əsasında qələmə alınmışdır. Belə ki, şair Cynthia öldükdən sonra alçaq bir qadının cənazəsində görünməkdən çəkdiyini, yas mərasiminə qatılmadığını öz şeirlərində dəfələrlə vurğulmuşdur. Böyük eşq şairi Ovid isə yaradıcılığında dəyərsiz, egoist, öz maraqlarını güdən, pis bir məxluqat olaraq təqdim etdiyi qadınları pisləyir. Erotik duyğulara heç vaxt dəyər verilməyəcəyini, qadına duyulan arzusun insan həyatında süfrə, ya da geyimdən daha önəmli olmayacağını dilə gətirir. Şair qadına duyulan məhəbbətin xəstəlik, fəlakət kimi həyatın bir parçası olduğunu, amma sevgiliyə hörmət duyulmadığı üçün insanı yüksəltmədiyini bildirir [4, s. 244].

Propertiusun sevgilisi Cynthia ona pərəstiş edən adamın öldükdən sonra cənazəsinə gəlməyə belə təşrif buyurmayacağını və hətta onu alçaq qadın adlandıracağını bilsəydi, bu eşq onun üçün dəyərli qala bilərdimi? Cynthia və onun simasında digər qadınlar belə bir insana qarşı səmimi məhəbbət hissləri bəsləməkdə günahlandırıla bilərlərmi? Burada eşqin qanunu pozan Propertiusun özüdür. Aşıqanə şeirlər yazdığı qadının ölümündən sonra onu alçaq adlandıran adam haqqında trubadurun sahib olduğu nəciblik, kübarlıq xüsusiyyətlərindən danışmaq mümkün deyildir.

XII əsrin sonunda Andre le Chapelain tərəfindən yazılan “Eşqə dair” kitabı cəngavər-kurtuaz ədəbiyyatının ən vacib mənbələrindən biri hesab olunur. Burada yer alan 31 maddədən ibarət “eşq qanunu”nda orta əsrlər cəngavər eşqinin bütün detalları əks olunur.

Andre le Chapelain “Eşqə dair” kitabında cəngavər olmaq istəyən dostu Gauthiera eşqin nə olduğunu və qadınlara necə davranmasının lazım gəldiyini izah edir. O həm də eşq qanununun tapılma hekayəsini qələmə alır. Bu hekayə Britaniyalı bir cəngavərin məcərəsini əks etdirir. Belə ki, sevdiyi qadın ona çox çətin bir vəzifə verir. Qəhrəman əgər bu vəzifənin öhdəsindən gəlsə, gözəl xanımın qəlbini qazana bilər. O bu vəzifəni yerinə yetirə bilmək üçün krallığın bütün meşələrini qət etməli, hər iki ucunda nəhəng döyüşçülərin olduğu körpüdən keçməli və kənardan baxıldığı zaman heç bir giriş qapısı görünməyən saraya daxil olmalı idi. Qəhrəman bunları edir və sarayı tərk etmək üzrə olduğu anda quşun ayağına zəncirlənmiş, içərisində eşq qanunu yazılan fərmanı görür. Bu fərman “Eşq Kralı” tərəfindən aşıqlər üçün yazdırılmış və qanuniləşdirilmişdir. Ona quşu alıb sakitcə gedəcəyi təqdirdə o fərmanı götürüb bütün aşıqlərə çatdırmasının vacibliyi söylənilir. Fərmanda aşağıdakı qanunlar yer alır:

1. Evlilik sevgiyə mane deyil.
2. Qısqanc olmayan sevə bilməz.
3. Heç kim eyni anda iki eşq yaşaya bilməz.
4. Eşq həmişə azalır və ya artır.
5. Aşıqın aşıq olduğu qadının razılığı olmadan əldə etdiyi heç bir şeyin zərrə qədər zövqü yoxdur.
6. Kişi ancaq həddi-buluğa çatdıqdan sonra sevə bilər.
7. Sevgilisinin ölümündən sonra sağ qalan iki il gözləməlidir.
8. Üzrlü bir səbəb olmadıqca heç kim eşqin obyektindən məhrum edilə bilməz.
9. Eşq arzusu ilə yanmayan, həqiqətən sevə bilməz.
10. Xəsislik olan yerdə eşq mövcud ola bilməz.
11. İnsanın evlənməkdən utanacağı qadını sevməsi münasib olmaz.
12. Həqiqi aşıq sevgilisinin bəsələrinə başqasını arzulamaz.

13. Dillərə düşən bir eşq nadir hallarda davam edə bilər.
14. Asan bir fəth sevgini dəyərsizləşdirər, çətin olan isə ona dəyər qatar.
15. Hər aşiq məşuqunun hüsurunda saralıb solmalıdır.
16. Aşiq məşuqunu görəndə ürəyi titrəməlidir.
17. Yeni sevgi köhnəni qovur və s. [7, s. 9].

Mövcud fərmanda yazılan qanunlardan birində deyilir: “Xəsislik olan yerdə eşq mövcud ola bilməz”. Ümumiyyətlə, saray ədəbiyyatında səxavətlik cəngavərin kübarlıq, incəlik məziyyətləri qədər önəmlidir. Bu maddə ilə cəngavər ədəbiyyatının aristokrat zümərəsinə aidliyi bir daha öz təsdiqini tapır. Aydın məsələdir ki, gündəlik məişət qayğısı çəkən, öz ehtiyaclarını çətinliklə qarşılayan bir insandan səxavətli olmasını gözləmək absurdur. Yalnız varlı zadəgan sahib olduğu zənginliklə səxavətli davranma, xəsislikdən uzaq ola bilər.

Burada maraqlı təzadların olduğunu da müşahidə edirik. Belə ki, bir tərəfdən, eşq ucaldılır, o ləyaqət tələb edən, çətinliklə qovuşulması lazım gələn, əzab və iztirabda varlığını tapan, aşiqi saraldıb solduran bir anlayış kimi qəbul edilir. Digər tərəfdən isə, eşq sevilən xanımlara görə dəyişir, hər dəfə yeni macəralarla cəngavərin hiss, duyğularında yenilənir.

Diqqət çəkən maddələrdən biri də 14-cü maddədir. Engin Bezci həmin maddəni belə açıqlayır: “Gerçək bir eşq, hörmətsizlik olaraq görülə biləcək və bu qeyd-şərtsiz boyun əyişə zərər verə biləcək ən kiçik hərəkətdən belə çəkinmək məcburiyyətindədir. Başqa bir deyimlə, eşqin qanununa eynilə əməl edərək, hər şəraitdə eşq cəngavərliyinə layiq olmaq məcburiyyətindədir. Ən böyük cəza ağasının gözündən düşmək, onun çevrəsindən uzaqlaşdırılmaqdır. Qanunun dediyi kimi, “asan bir fəth eşqi dəyərsizləşdirir, çətini ona dəyər qatır” [7, s. 10].

Cəngavər ədəbiyyatında eşqdə hüznün, iztirabın axtarılmasını Süheyla Bayrav ərəb ədəbi təsiri ilə əlaqələndirir və trubadur poeziyasını Əndəlüs şairlərinin şeirləri ilə müqayisə edir. Tədqiqatçı qeyd edir ki, hər iki cərəyan ruhun qapıları sayılan gözlərdən sevginin qəlbə axdığına inanır. Rudel heç görmədiyi, amma mədhini eşidərək aşiq olduğu Trablus-garp şahzadəsi üçün şeirlər yazdığını, xəstə ikən sevdiyi qadını görə bilmək üçün yola çıxdığını, yolda ağırlaşdığını, sevdiyi qadın onu görməyə gəldiyi zamansa can verdiyini qeyd edir. Tədqiqatçı bu hadisəyə ərəb ədəbiyyatında da rast gəldiyi, Əndəlüs şairlərinin də eşqi kədərdə axtardığını yazır [5, s. 254]. Bununla belə, tədqiqatçı trubadurların heç vaxt ərəb şeirinin duyğu və həyəcanına çata bilməyəcəyini qeyd edir. Cəngavər ədəbiyyatında eşq mövzusunda qarşımıza çıxan təzadların səbəbi də buradakı eşqin zahiri olaraq təqlid edilməsi, məzmun qatında isə tamamilə fərqli olmasıdır. Ərəb şeirlərinin ilham mənbəyi həqiqi eşq və saf duyğularla sevilən qadın idi. Məqsədi ərli qadını əldə etməklə meydan oxumaq, eşqə oyun kimi baxan trubadurun ilham mənbəyi isə eşqin təsir edici və ustalıqla işləndiyi ərəb şeirinin özü idi.

2. Cəngavər-kurtuaz ədəbiyyatında qadının mövqeyi

Kurtuaz ədəbiyyatının füsunkar qadına münasibəti fərqli mentalıqda formalaşan toplumlar tərəfindən müxtəlif şəkildə qarşılanmaqdadır. Məsələn, mentalitet, əxlaqi dəyərlər fərqi nəzərə alındıqda bir fransızla türkün bu qanunlara eyni münasibəti bəsləməsini gözləyə bilmərik.

“Nibelunqlar” və “Kitabi-Dədə Qorqud” dastanları əsasında bu müqayisəni bir qədər dərinləşdirərək, sosial həyat və toplumda yer alan dəyərlər ədəbiyyatdakı obrazlarda öz ifadəsini tapır. “Kitabi-Dədə Qorqud” dastanları məlum olduğu kimi, qadınların at çapdığı, ox atdığı, qılınc oynatdığı bir dövrdə yaranmışdır. Buradakı eşq günümüzün reallığından kənarda qalmaqla, XII əsr “fin amor”undan da uzaq düşməkdədir. Qılınc oynadan türk xanımının sevdiyindən gözlədiyi şey isə eşq şeirləri yox, qəhrəmanlıq və hünərdir.

Burada qadın sevgi şeirlərində sərxoş olub, bütün qadağaları çeynəyib təslim olan varlıq olmaqdan çox uzaqdır. Qəhrəmanın niyyəti də eşq macərası yox, ailə qurmaqdır və ailə quracağı qadında axtardığı məziyyət gözəllik, əlçatmazlıq yox, məhz namus və igidlikdir. Qanturalının atdığı oxu yerə düşməyən Selcan xatunu, Beyrəyin özünü yalandan dayə kimi təqdim edib onu güləşə dəvət edən Banu Çiçəyi türkün qəhrəman qadın obrazını təmsil edir. Tədqiqatçı Neşə Onural “Kitabi-Dədə Qorqud” və “Nibelunqlar” dastanlarında qadın obrazlarının mövqeyi haqqında yazır: “Alman dastanlarının qadını zəif yönləri, ehtirası və mənfi yönləri ilə göstərüb onu kişinin yanında daha dəyərsiz göstərmə cəhdi diqqətimizi çəkir. Türk dastanlarında isə qadın gücdə və qüvvətdə, fədakarlıq və cəsərdə kişisi ilə hər istiqamətdə yarışan, hörmətə layiq uca bir varlıq olaraq heyranlığımızı qazanır” [10, s. 273]. Digər türk dastanlarına baxdığımız zaman da eyni mənzərənin şahidi oluruq. Elə “Koroğlu” dastanında Məhbub xanım tərəfindən deyilən “o elə bir sirdir ki, sadəcə bir nəfərə demək olar” düşüncəsi bariz şəkildə fərqi ortaya qoyur. Qadın məhəbbəti sadəcə bir nəfərə deyil bilən sirr kimi təqdim etməklə öz xarakterini, mənəviyyatını ortaya qoyur, xalq isə öz əsərində belə bir obrazı yaratmaq və yaşatmaq qadına verdiyi dəyəri ifadə edir.

“Nibelunqlar” dastanında iki fərqli qadın obrazı ilə qarşılaşırıq: Brünhilda və Krimhilda. Brünhilda ilə Selcan Xatunun oxşar cəhəti hər ikisinin də özləri ilə evlənəcək adamların igidlik göstərmələrini istəmələridir. Brünhilda savaşı ilahəsidir və o, xüsusi gücə sahib olmasına baxmayaraq sonradan öz qüdrətini itirir. Neşə Onural Brünhilda surəti haqqında yazır: “Brünhildanın Günter arvadı olduqdan sonra fəvqəltəbii güclərini itirməsi də yenə qadını kişiyə tabe edən toplum qanunlarından qaynaqlanır. Bir savaşı ilahəsi, ölümlü bir kişinin arvadı olduqdan sonra bütün gücünü itirir və ərinin hakimiyyəti altına girir” [11, s. 269]. Krimhilda surəti isə Brünhildadan fərqlənir. Onun hansısa döyüş tələbi yoxdur. İllər sonra sirrini ifşa etdiyi üçün əri Ziqfrid tərəfindən döyülür. Bu səhnədən də bir daha dastanda qadının necə alçaldıldığını, sirr tuta bilməyən, asanlıqla aldadılan zəif məxluq kimi təqdimini görürük. Bundan başqa, biz “Nibelunqlar” dastanında qadının ana rolunda zəifliyini də müşahidə edirik. “Kitabi-Dədə Qorqud” dastanında “ana haqqı, tanrı haqqı” deyilir, qadının ana statusu xüsusi önəm daşıyır. O, yeri gələndə qılınc oynatmağı bacaran qəhrəmandır, yeri gələndə övladının qayğısını çəkən şəfqətli bir anadır. Ancaq analıq hissi nə qədər qüvvətli olsa da namus qavramı hər zaman öndə gəlir. Kəmalə İslamzadə bir boyda cəngavər kimi çıxış edən, başqa bir boyda ana və qadın kimi sınağa çəkilən Burla xatun haqqında yazır: “Artıq Burla xatun müşkül bir dilemma qarşısında, iki od arasında qalır. Onun içində namus və analıq hissələri mübarizə aparır” [2, s. 63]. Onun son qərarı isə oğlunun ətindən yemək bahasına da olsa öz namusunu qorumaq olur. Ancaq onu belə bir qərar verməyə vadar edən şey sadəcə namus qavramı ola bilərdi. Türk qadını üçün övlad hər şeydən dəyərlidir, namus isə övladdan da öndədir. Ancaq digər dastandakı surətlərdə biz bu ana mövqeyini heç bir yerdə görmürük. Krimhildanın, hətta, övladının başı qucağına yuvarlanarkən belə xəzinə və ərinin intiqamını düşündüyünü görürük. Xəzinə, yəni güc, iqtidar hərisliyi və intiqam duyğusu Krimhilda üçün daha öndədir. Obrazlar çox fərqli xarakterdə olsalar da dastan daxilində öz tarazlıqlarını qoruyub saxlayır. Belə ki, “Kitabi-Dədə Qorqud” dastanında qadınların sərgilədiyi igidliyi və daha çoxunu kişi qəhrəmanlarda da görürük. Ancaq “Nibelunqlar” da qadınların zəif tərəfləri ilə yanaşı kişi surətlərində də xeyli çatışmazlıqları müşahidə edirik. Günter sevdiyi qadın üçün döyüşmək iqtidarında deyil və başqasının gücündən istifadə edərək hiylə yolu ilə məqsədinə çatır. O qəhrəman üçün zəruri olan igidlik, mərdlik kimi duyğulardan məhrumdur. Onun məhəbbəti yalan və məkrle ləkələnmişdir. Ziqfrid isə fiziki olaraq güclü olsa da, Günter yalanına ortaqlaşmaq ideal cəngavərlikdən uzaq düşür və o, əsəbləşdiyi zaman qadına əl qaldırmaqdan, onu alçaltmaqdan belə çəkinmir.

Nəticə

Beləliklə, bu nəticəyə gəlirik ki, cəngavər-kurtuaz ədəbiyyatı feminist ədəbiyyat deyildir və artıq qeyd edildiyi kimi, Qərb eşqi XII əsrdə “icad etməmişdir”. Bu ədəbiyyatda qadın ucaldılan, pərəstiş edilən varlıqdan çox, aristokrat gənclərin öz talelərinə, dövrə və qanunlara səssiz üsyanı üçün bir vasitə, əsrarəngiz ballarda qurulan eşq oyunlarının əvəzilməz oyuncağı idi. Qadına qarşı sərgilənən nəvazişli rəftar isə onların öz kübar zadəgan nümunəviliyini isbat etmə cəhdlərindən qaynaqlanırdı. Zadəgan əxlaqında eşq həm də intiqam hissi ilə birləşirdi. Siyasi səbəblərdən doğan evliliklərində xoşbəxtliyi tapa bilməyən qadınların “*fin amor*” adlı eşq oyununda saf duyğular axtarışı isə onların xəyanətqar qadın statusu alması ilə nəticələnməkdə idi.

ƏDƏBİYYAT

1. Bünyadzadə K. Qədimlərdən gələn müdrik səslər: “Nibelunqlar” və “Kitabi-Dədə Qorqud” // 525-ci qəzet, 09.10.2014.
2. İslamzadə K. Dəstən yaradıcılığında cəngavər qadınlar. Bakı: Elm və təhsil, 2019, 195 s.
3. Sultanlı Ə. Orta əsrlər və renessans ədəbiyyatı: ali məktəb tələbələri üçün müntəxəbat. Bakı: S.M.Kirov adına ADU, 1955, 671 s.
4. Bayrav S. “Courtois” Aşk Anlayışında Arap etkisi // Marifə, Bahar, 2008, Sayı:1, s. 243-254
5. Bayrav S. Orta Çağ Fransız Edebiyatı. İstanbul: Multilingual, 2001, 144 s.
6. Baysan T. G. Bir Söylence, İki Yapıt: Uzaktaki Prens və Uzaktan Aşk // Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, 2006, C. 26, Sayı: 3, s. 71-86
7. Bezci E. Düşsel Orta Çağda Aşkın Kanunu: Bir Saray Edebiyatı Okuma Klavuzu Olarak Andre Le Chapelainin Aşka Dair Adli Yapıtı // Humanitas, 2016, 4(8), s.1-14.
8. Georges D. Michelle P. Kadınların Tarihi. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2005, 531 s.
9. Georges D. Şövalye, Kadın ve Rahip. Feodal Fransada Evlilik. İstanbul: Ayrintı Yayınevi, 1991, 288 s.
10. Kaplan M. Dede Korkut Kitabında Kadın // Journal of Turkology, 2010, s. 99-112.
11. Onural N. Türk ve Alman Destanlarında Kadın Kişilikleri // Kurgu Dergisi, 1990, 8, s. 263-273.
12. Umberto E. Ortaçağ-Katedraller-Şövalyeler-Şehirler. İstanbul: ALFA Basım Yayım Dağıtı, 2010, 898 s.

Резюме

Нармин Новрузова

Запретная любовь и очаровательная женщина в рыцарской литературе

Рыцарская литература находится на противоположной стороне идеалов рыцарства, благородной морали и образа жизни, связанных с образом жизни, которые специально сформировались во время крестовых походов в Европу в Средние века. Рыцарство считается институтом, руководствующимся этой перспективой в будущее, верностью, мужеством и вежливостью. Рыцари стоят на страже безопасности, защищают слабых и проявляют уважение и любовь к женщинам. Но реальность часто не соответствует этим идеалам, и некоторые рыцари предаются жадности, насилию и злоупотреблению властью. Однако в литературе он всегда представлен как образ воина, отличающегося благородными качествами. Рыцарство и любовь – два важных элемента энергии для этого воина. Рыцарь проходит через испытания, чтобы воссоединиться с любимой женщиной, доказывает себя героическими поступками и каким-то образом обретает статус рыцаря. Рыцарская литература включает в себя все рыцарские романы и поэзию. Основной темой рыцарской поэзии является любовь, где замужние женщины в качестве главных героев считаются идеальными со всеми своими качествами.

В статье рассматриваются соотношение рыцарской и феминистской литературы, причины, по которым западные женщины вдруг становятся главной, ведущей силой поэзии и ею обожают,

особенности рыцарской любви, психологическое состояние героев и др. было исследовано. Также в статье на основе куртизанской литературы сравниваются турецкие и французские женские образы в восточном и западном контекстах, отмечаются их сходства и различия. Сравнение проведено на персонажах турецкого эпоса «Китаби-Даде Горгуд» и немецкого эпоса «Песнь о Нибелунгах». Здесь интерпретируется 31 закон любви в книге Андре де Шапелена «О любви», являющейся одним из важных источников рыцарско-куртизанской литературы, и уточняются контрастные моменты между статьями. Цель статьи - уточнить понятие "fin amor" (чистая любовь), которым отмечена французская литература XII века, и выяснить истинное положение женщины, которая стоит в центре этой любви и, по-видимому, является возвышенный.

Ключевые слова: *рыцарско-куртизанская литература, запретная любовь, очаровательная дама, трубадур, любовная игра*

Summary

Narmin Novruzova

Forbidden love and charming woman in knight-courtesy literature

The knightly literature reflects the ideals, noble morals and lifestyle of the knights, who were formed as a special class during the Crusades in Europe in the Middle Ages. Chivalry in this era is considered an institution guided by honor, loyalty, courage and courtesy. Knights are always on the defensive, protecting the weak and showing respect and love to women. But reality often falls short of these ideals, as some knights indulge in greed, violence, and abuse of power. However, he is always presented in literature as an image of a warrior distinguished by his noble qualities. For this warrior, chivalry and love are two important elements of his life. The knight goes through various tests to meet the woman he loves, proves himself with his heroic deeds and somehow confirms his status as a knight. Chivalric literature includes chivalric novels and poetry as a whole. The main theme of knightly poetry is love, and married women as the main heroes are considered ideal with all their characteristics.

In the article, the relationship between knightly literature and feminist literature, the reasons why Western women suddenly become the main, leading force of poetry and are adored, the characteristics of knightly love, the psychological state of heroes, etc. has been investigated. Also, the article compares Turkish and French women's characters in Eastern and Western contexts based on courtesan literature, and notes their similarities and differences. The comparison was made on the characters in the Turkish epic "Kitabi-Dade Gorgud" and the German epic "Song of the Nibelungs". Here, the 31 laws of love in Andre de Chapelain's book "On Love", which is one of the important sources of the knight-courtesan literature, are interpreted, and the contrasting points between the articles are clarified. The purpose of the article is to refine the concept of "fin amor" (pure love), which marked the French literature of the 12th century, and to clarify the true position of the woman who stands at the center of this love and is apparently exalted.

Key words: *knight-courtesan literature, forbidden love, charming lady, troubadour, love game*

Redaksiya heyətinin üzvü fil.e.d., dos. Məmmədova-Kekeç Elmira Fikrət qızının rəyi əsasında çapa məsləhət görülmüşdür.